

Недашківська Т.Є.

**Електронний уряд, електронне урядування, електронна демократія:
проблема концептуалізації понять**

Поняття *електронний уряд, електронне урядування, електронна демократія* мають набути особливого змісту та значення, стати засобами концептуалізації, яка відбувається посередництвом мови. Від того, як вони осмислюються носіями мови, залежить не тільки розуміння реалій, а й характер дій та процесів, до яких включаються люди, їх поведінка. Такі поняття можуть розглядатися як концепти – елементи інформаційної структури свідомості, різносубстратної, певним чином організованої одиниці пам'яті, яка містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості й позасвідомого [Селіванова, с. 256]. Зароджуючись у пізнавальній діяльності, концепти відображають і узагальнюють досвід людини й сприйняту її свідомістю дійсність. Засобом доступу до концептуального знання є слово, яке у знаковій формі представляє концептуальну систему; концепти є складниками системи, що відтворює уявлення про світ, дійсність та рефлексивний досвід людини. Доцільним методом дослідження концептосистеми є вільний асоціативний експеримент, який дає змогу виявити асоціативне значення концептуальних понять і встановити розбіжності між загальним і спеціальним розуміннями та реальним уявленням.

Стимул *електронний уряд* викликав 111 різних реакцій, виражених іменниками (58%), прикметниками (7%), прислівниками (3%), і незвичайно значною кількістю реакцій-словосполучень (28%) і речень (3%).

Реакції розподіляються за денотативною та конотаційною семантичними сферами. У денотативній сфері структуровані фрагменти різного значеннєвого спрямування. Найяскравіше представлений денотативний фрагмент, який умовно можна позначити як "технологія, атрибути урядування". Саме у ньому сформувалися ядерні асоціати: 'комп'ютер' (31 – коефіцієнт частотності), 'Інтернет' (12). Решта реакцій не виділяються високою частотністю – 'роботи' (8), 'техніка' (5), 'система' (2) – або є одиничними і переважно називають атрибути, без яких опитані не уявляють собі електронний уряд: 'комп'ютерна техніка', 'ноутбук', 'сайт

Верховної Ради', 'засідання Верховної Ради', 'Windows NT', 'e-mail', 'мікрочіп', 'машини', 'схеми', 'документ', 'пристрій', 'вірус' (по 1) тощо. Подібні реакції свідчать про сприйняття інформантами зовнішніх ознак концепту, які пов'язані з поняттям *електронний*, а не зі складеною формою *електронний уряд*. Значеннєвий фрагмент "діяльність", наявність якого демонструє рівень розуміння концепту, представлений відносно невеликою кількістю переважно одиничних різних реакцій та не містить ядерних компонентів, хоча виявляє в основному адекватне уявлення про стимул: 'управління' (3), 'правління' (3), 'керування', 'регулювання', 'контроль', 'модернізація', 'інформатизація', 'робота', 'електронне управління державою' (по 1) тощо. Суб'єктами / об'єктами електронного уряду інформантами вбачаються: 'Верховна Рада' (9), 'Президент' (5), 'парламент' (4), 'люди' (2), 'електронний чоловік' (2), 'урядовці', 'комп'ютерні урядовці', 'комп'ютерні люди', 'непостійний уряд' та ін. (по 1). Значну частину денотативного фрагмента складають реакції, які виявляють практично повне нерозуміння інформантами стимульного поняття: 'невідоме' (6), 'не знаю' (5), 'незрозуміле правління', 'щось невідоме з Інтернету', 'щось таке незрозуміле, пов'язане з комп'ютером, Інтернетом', 'мабуть, спостерігається у розвинених країнах', 'незрозуміло', 'незрозуміла комп'ютерна гра', 'щось велике електричне', 'неясність' (по 1). Коефіцієнт частотності у цій групі реакцій низький, але оскільки асоціати майже не відрізняються за значенням, то коефіцієнт можна обчислювати сумарно – 19, тому асоціати потрапляють до ядра асоціативного поля. Частина реакцій перебуває за межами певної значеннєвої сфери. Окремі з них демонструють потребу у правовому врегулюванні процесу – 'право' (4), 'закон' (2), інші характеризують стимул – 'штучний' (2), 'малопотужний', 'прямолінійний', 'точний' (по 1), окремі відображають образне сприйняття опитаних – 'математична держава', 'математична влада', 'штучна влада', 'відсутність людей' (по 1). Фактично такі асоціати виявляють нерозуміння інформантами стимулу, неприйняття його як концептуального поняття.

Найбільша кількість реакцій утворює конотаційний фрагмент значення, який відсутній у термінологічному значенні, проте набуває особливої значущості в асоціативному полі. Оціночні характеристики у переважній більшості негативні, подекуди грубі: 'безглуздя' (6), 'нісенітниця' (5), 'фантастика' (2), 'хаос', 'зациклений', 'фантазія', 'ненадійно', 'несправжній', 'революція', 'всі нервові',

'штучність', 'нудьга', 'шантаж', 'обман', 'діотизм', 'Наша влада, яку, як у електронному варіанті, бачать, але ніхто не чує', 'Позбавлення можливості вільного висловлювання', 'нагляд', 'анархія', 'поза онлайном', 'нікому непотрібне', 'дивно', 'щось складне', 'холодно', 'дурниця', 'жовтизна', 'корупція', 'алогізм' (по 1). Лише дві реакції проявляють позитивне ставлення інформантів – 'успіх', 'багато знати у світі' (по 1). Загалом майже чверть (24%) опитаних не сприймають стимул на ментальному рівні, реагуючи емоційно, що властиве для випадків недостатнього усвідомлення та розуміння поняття.

Асоціативне значення поняття *електронний уряд* утворюється ядерною реакцією 'комп'ютер', а також близькими до неї за частотністю асоціатами 'Інтернет', 'незрозуміле', з негативними конотаційними характеристиками (сукупно).

Стимул *електронне урядування* включає до асоціативного поля 108 різних реакцій, з яких 59% іменників, 5% прислівників, 4% прикметників і, як і в попередньому прикладі велика частка словосполучень і речень – відповідно 24% і 5,5%. Крім того, майже 7% інформантів не відреагували вербально. Розподіл за семантичними сферами подібні до попереднього стимулу, і, власне, асоціативне значення значною мірою подібне до нього.

Ядерні компоненти знаходяться у денотативному значеннєвому фрагменті "технології та атрибути процесу". Ядро асоціативного поля утворює реакція 'комп'ютер' (28). Решта реакцій мають невисоку частотність: 'роботи' (3), 'Інтерне' (3), 'за допомогою технологій' (2), 'таблиця' (2), 'механізм' (2), 'систематизація', 'програмне забезпечення', 'штучний інтелект', 'PHP 5,0', 'процесор', 'механіка', 'електрика', 'калькулятор', 'комп'ютеризація', 'система', 'DS', 'електронні процеси', 'програма' (по 1) та ін. У значеннєвому фрагменті "діяльність" низькочастотні реакції: 'управління' (6), 'керування' (3), 'керівництво' (3), 'контроль вчинків' (2) 'правління' (2), 'політика' (2), 'упорядкування', 'праця', 'міжнародні відносини', 'правління в електроніці', 'відносини' (по 1) тощо. Таке коло реакцій виявляють асоціювання на опорне слово (*урядування*) з аналізованого термінологічного сполучення, практично не відображаючи його специфіки (*електронне*). Здійснення такої діяльності покладається на 'уряд' (6), 'парламент' (3), 'державу' (2), 'прем'єр-міністра', 'Тимошенко', 'чиновників', 'адміністрацію', 'певну спілку', 'групу людей'

(по 1). Одна реакція точніше відтворює сутність явища – 'спеціальна програма, що вирішує проблеми у державі' (1).

Судячи з реакцій інформантів, *електронне урядування* має такі якісні характеристики, як 'чітке', 'зрозуміле', 'електронна стабільність', 'пластичність' (по 1) та деякі інші. Наближуються до цього фрагмента реакції, що виражають внутрішню суть явища - 'самоврядування' (4), 'порядок' (3), 'закон' (3), 'контакт' (2), 'неживе урядування' (2), 'конституція', 'недосконалість', 'складнощі', 'на відстані', 'обов'язки', 'свобода спілкування'.

Частина реакцій денотативної сфери не групують за значеннєвими сферами і, очевидно показують нерозуміння опитаними стимульного поняття: 'студенти' (2), 'студентство', 'сходи', 'стійкість влади', 'війна', 'влада сьогодення', 'буханки хліба', 'сучасна ситуація в політиці', 'керування чимось несправжнім', 'фізика', 'вибір керівників на посади в електронному уряді', 'прилади самі', 'визначають посади у ВР, Кабміні та ін.', 'якась космічна система' (по 1).

Емоційно-оцінні реакції конотаційного фрагмента негативні, подекуди підкреслено заперечні (понад 18% опитаних): 'хаос' (3), 'безлад' (3), 'хаотично', 'невідомість', 'невірно', 'щось незрозуміле', 'безглуздя', 'небезпечна', 'хаотичне', 'не справжнє', 'Мною керують через Інтернет. Як це?', 'посетитель зашел на форум', 'Це як?', 'Коли всі говорять щось робити і ніхто нічого не робить', 'Ого!', 'Хана контакту', 'нікому не потрібне', 'неможливо', 'нереально', 'незрозумілий' 'процес', 'зайве', 'брехня' (по 1).

Асоціативне значення поняття *електронне урядування* формується єдиним ядерним компонентом 'комп'ютер', що майже точно копіює асоціативне значення поняття *електронний уряд*, тобто вони не усвідомлюються адекватно термінологічному значенню і практично є незрозумілими для опитаних.

Стимул *електронна демократія* викликав 107 різних реакцій, серед яких переважають іменники (61 %), значну кількість складають словосполучення (30%), менше інших засобів вираження (6% прислівників, 4% прикметників та ін.). відсутні вербальні реакції лише у 4,3% інформантів.

Розподіл між денотативною та конотаційною семантичними сферами близький до попередніх асоціативних полів, він становить відповідно 77% та 23%.

Єдиний ядерний компонент знаходиться у значеннєвій сфері, пов'язаній з "баченням" свободи волевиявлення – 'свобода' (25), проте інші реакції переважно одиничні: 'свобода слова' (6), 'свобода права' (2), 'голосування' (2), 'незалежність' (3), 'закон' (3), 'безвладдя' (4), 'гуманізм', 'народовладдя', 'необмеженість' 'прав', 'самостійність', 'незалежні висновки', 'вільні права у чоловічків з комп'ютера', 'свобода комп'ютерних інновацій', 'свобода всіх в Інтернеті', 'придумана свобода', 'вибір', 'незалежний', 'змінний IP', 'всі вільні в Інтернеті', 'воля', 'розповсюджене народовладдя' (по 1).

Значеннєвий фрагмент "технологія й атрибути процесу" (денотативна сфера) мало чим відрізняється від попередніх, оскільки виявляє реакції на атрибутивну частину термінологічного словосполучення: 'комп'ютер' (7), 'Інтернет' (2), 'комп'ютерна демократія' (2), 'комп'ютеризація', 'телевізор', 'техніка', 'вільне спілкування на всіх інтернетних сайтах', 'чат', 'ноутбук', 'мобільний телефон', 'збій системи', 'комп'ютеризовано', 'кібер-люди', 'клавіатура', 'вірус', 'DSP матриця', 'роботи', 'заставка' (по 1).

Значення діяльності для застосування процесу представлене неяскаро, низькочастотними реакціями – 'політика' (7), 'влада' (2), 'вибори' (2), 'вибирати', 'допомога', 'управління', 'політизація', 'вирішення справ політики' (по 1). Діяча, або точніше, суб'єкта / об'єкта діяльності інформанти вбачають доволі абстрактно, виявляючи це через широко значні слова-асоціати : 'державна' (3), 'народ' (2), 'люди' (4), 'Україна', 'Президент', 'парламент', 'Японія', 'суспільство', 'країна' (пор 1).

На межі між денотативним та конотаційним фрагментами асоціативного поля знаходить доволі численна група реакцій, яку складно чітко окреслити за значенням, оскільки метафоричність формулювання "розмиває" понятійність і одночасно формує оціночність: 'демократія в Інтернеті' (2), 'влада машин', 'комп'ютерний світ', 'інкогніто', 'енергетична демократія', 'віртуальна', 'штучна' (3), 'штучність', 'гнучкість', 'багатомовність', 'абстракціонізм' (по 1) тощо.

У конотаційній сфері наявна ділянка з позитивними оцінками, хоча й значно менша порівняно з негативними: 'розвиток' (2), 'крок вперед', 'прогрес', 'Класно!', 'вільно', 'Всі вільні в Інтернеті' (по 1). Негативні реакції майже не містять грубих оцінок, і певною мірою повторюють елементи інших конотаційних фрагментів: негативне (2), безлад (3), брехня (2), нісенітниця (2), хаос, анархія,

бедлам, сміття, фантастика, фантазія , бананова революція, ого, неможливо, свобода під прицілом, обман, неправда, нікому не потрібне, ,непотрібно, , несправедливість, Всі зациклені на Інтернеті, ілюзія, фальш, корупція, порушення, відсутність демократії, застиглий, занепад (по 1).

Асоціативне значення поняття *електронна демократія* формується однією ядерною реакцією 'свобода', що є майже копією асоціативного значення концептів *демократія* та *демократичність*. Специфіка термінологічного змісту аналізованого поняття не відображається асоціативним значенням, будучи розмито представленою у інших складових асоціативного поля.

Висновки:

- 1) термінологічні поняття *електронний уряд*, *електронне урядування*, *електронна демократія* не сприймаються як концепти управлінської сфери;
- 2) запровадження e-Government буде супроводжуватися значними складнощами у зв'язку з низьким усвідомленням, практично з нерозумінням, подекуди несприйняттям нових реалій;
- 3) оскільки мовна свідомість, мовна картина світу інертні, змінюються протягом десятиліть, то процес запровадження e-Government (без урахування інших чинників) буде супроводжуватися відчутним внутрішнім опором не лише споживачів управлінських послуг, а й суб'єктів управління.
- 4) у вітчизняному інформаційному просторі варто формувати поле для "просування" та популяризації ідеї здійснення управлінської діяльності сучасними технологічними засобами;